DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION

DEVALUERINGEN

I sidste nummer af Økonomi og Politik lagde jeg i kvartalsoversigten hovedvægten på en omtale af betalingsbalancen. I den forbindelse blev forholdene omtalt, især fra 1960 og fremefter. I konklusionen blev der refereret til en udtalelse fra Det økonomiske Råd [1]) om, at det i de kommende år meget vel kan blive stadig vanskeligere at opretholde både den fulde beskæftigelse og acceptable betalingsbalanceforhold. Hertil blev der føjet nogle betragtninger om, at i en sådan tilspidset situation måtte man tvinges til at overveje muligheden af en devaluering. Den sidste oversigt var underskrevet den 26. oktober, og en lille måned senere devaluerede England.

Den engelske devaluering på 14,3 pct. blev fulgt af en dansk devaluering på 7,9 pct. Begge procenter er defineret således, at de betegner nedgangen i den dollarmængde, man kan købe for en given mængde af den devaluerende valuta. Den danske devalueringssituation blev kompliceret ved, at vi kun fulgte pundet delvis. Over for England blev resultatet af de to devalueringer en appreciering. Den væsentlige betydning heraf er, at landbruget måtte regne med en indtægtsnedgang. På devalueringstidspunktet måtte man vel også regne med, at dansk industri navnlig inden for EFTA ville møde hårdere konkurrence fra den engelske industri. Den sidste virkning er dog på kort sigt næppe følelig. Forskellen mellem de to devalueringssatser formindskes i realiteten noget ved, at England samtidig med, at det devaluerede, ophævede nogle forskellige former for eksportsubsidier. Hertil kommer, at det er en udbredt iagttagelse, at de engelske eksportvirksomheder i stort omfang benyttede devalueringen som en chance til at forbedre rentabiliteten. Man satte priserne i £ op, således at priserne på eksportmarkederne forblev uændrede. Herved undlod man således at benytte devalueringen til via prisnedsættelser i de fremmede valutaer at opnå fremgang i de eksporterede mængder. På kort sigt vil det således ikke mærkes, at devalueringen har givet den engelske eksport en forøget konkurrenceevne. På lidt længere sigt er det dog muligt, at den forbedrede rentabilitet i de engelske virksomheder vil give disse mulighed for gennem en intensiveret salgsindsats at give deres varer en større markedsandel.

Hvad angår Norge, Sverige, U.S.A. og fællesmarkedslandene blev den

[1]) Fra »Konjunktursituationen i efteråret 1967«.

danske devaluering effektiv med 7,9 pct. Dette betyder, at landbrugets tab på englandseksporten opvejes noget. Vigtigst er det dog, at omkring 9/10 af industrieksporten blev gunstigere stillet. Det må siges at være et af de største spørgsmål i den nuværende økonomiske situation, hvormeget denne fordel vil betyde for betalinsbalanceudviklingen og beskæftigelsesudviklingen i 1968 og på længere sigt.

Når devalueringen stort set kan siges at komme industrieksporten til gode, så må man sige, at det var den devaluering, der var brug for, da det er indenfor dette område, at der er ekspansionsmuligheder. Som omtalt detailleret i sidste kvartalsoversigt har den økonomiske situations vanskelighed været, at hvis man med den givne produktivitetsstigning skulle opretholde den fulde beskæftigelse, måtte man i stigende omfang lade efterspørgslen være stimuleret indefra, idet det ikke var muligt med det herskende omkostningsniveau at eksportere så meget, at der kunne opnås balance i samhandelen med udlandet. Der, hvor omkostningsniveauet er af særlig betydning, er i de eksporterende industrivirksomheder. Naturligvis er omkostningsniveauet også af betydning for landbruget, men her er det mere landbrugernes indkomstforhold end valutaindtjeningen, der påvirkes. For industrien skulle et lavere omkostningsniveau give en reel mulighed for at eksportere mere og, selv om dette opnås ved prisnedsættelser i fremmed valuta, så meget mere, at valutaindtjeningen sættes i vejret.

Der rejser sig nu flere spørgsmål. Forudsat at den danske industri i en længere periode kunne nyde godt af den fordel, der ligger i devalueringen, er denne da stor nok? Hvordan vil eksportvirksomhederne reagere på devalueringen? Vil devalueringens fordel blive meget kortvarig?

Det første spørgsmål er vel nærmest umuligt at besvare. Som omtalt i sidste kvartalsoversigt er det danske omkostningsniveau steget ret stærkt siden 1960. Om Danmark er kommet så meget foran, at det skulle opvejes ved, at omkostningsniveauet nu sænkes, regnet i dollars med 8 pct., er der vel ingen, der kan besvare. I den forbindelse må man også huske, at det stærkt stigende omkostningsniveau år for år, eller om man vil måned for måned kan have haft ganske små virkninger, der summeret op betød, at situationen i slutningen af 1967 var vanskelig. Hele denne proces kan ikke ophæves med et slag. Eksport af industrivarer afhænger ikke alene af prisfastsættelsen, men også af salgsarbejde og indarbejdethed på eksportmarkederne. Disse forhold forleder ofte til udtalelser i retning af, at eksporten ikke afhænger af omkostningsniveauet, men kun af konjunktursituationen i vore aftagerlande. Hvis konjunkturen her er god, så kan man afsætte, hvad det skal være, og omvendt kan man ved dårlige konjunkturer ikke begrænse faldet i eksporten, uanset til hvilke priser man kan tilbyde sine eksportvarer. Disse betragtninger kan næppe være holdbare. Det, der kan være

rigtigt, er, at ændrede eksportpriser (relativt til konkurrenternes) ikke ad statistisk vej kan påvises på kort sigt at have en sikker betydning for de eksporterede mængder.

Derfor kan det danske omkostningsniveau også meget vel have været for højt i slutningen af 1967, uden at man derfor skal vente, at devalueringen straks genopretter ligevægt på betalingsbalancen. Dette er imidlertid ikke noget argument mod at devaluere, hvis det på længere sigt er nødvendigt for at opnå balance, at omkostningsniveauet sænkes med lad os sige 8 pct.

I forbindelse med diskussionen af, hvor hurtigt en devaluering virker, er også det andet rejste spørgsmål: om, hvordan virksomhederne reagerer på devalueringen, vigtigt. Hvis virksomhederne, som det er nævnt om de engelske virksomheder, blot lader deres priser regnet i fremmed valuta være uændrede, er det i hvert fald givet, at der ikke kommer nogen hurtig virkning af devalueringen. Hvis virksomhedernes rentabilitet er så trængt, at de med begærlighed griber chancen for at afsætte uændrede mængder til højere kronepriser, så må dette tyde på, at en del af den produktion, der er eksporteret, har været tabgivende. Da tabgivende produktion efterhånden vil blive opgivet, må devalueringens virkning i dette tilfælde hovedsageligt være, at yderligere tilbagegang forhindres eller bremses. Det kan i øvrigt oplyses, at Danmarks Statistik efter devalueringen har indsamlet materiale om, hvordan industrivirksomhederne har fastsat deres priser efter devalueringen. Desværre foreligger resultatet af denne undersøgelse ikke endnu.

Endelig skal det sidste spørgsmål om muligheden for at bevare devalueringens fordel tages op. Hvis man mener, at devalueringen vil give så megen inflation, så den er spist op på et år eller endnu hurtigere, kan der heri ligge et argument for, at det havde været bedre at undlade devalueringen. Ganske vist kan man hævde, at så havde man dog fået en midlertidig fordel, men hvis der først er kommet forøget gang i inflationen, kan man forudse endnu større vanskeligheder ved senere at bremse den igen. Til støtte for dette synspunkt kan det også anføres, at det indenlandske omkostningsniveau havde vist en aftagende stigningstakt i tiden op til devalueringen. Hvis man stod foran en stabilisering af lønninger og priser, kunne man i løbet af nogen tid have opnået devalueringens fordele ved at lade udlandets omkostningsniveau løbe foran i stigninger. Jeg skrev i sidste nummer af Økonomi og Politik, at hvis en devaluering skulle virke efter hensigten, ville det nok være nødvendigt med en sådan stramning af den økonomiske politik, at der i en periode blev en stigende arbejdsløshed. Tankegangen var den, at kun herigennem kunne lønstigningen bremses. Arbejdsløshed må antages at virke bremsende både på lønkrav og på den løbende lønglidning.

Nu kom der efter devalueringen det nye ind i billedet, at lønmodtager-

organisationerne erklærede sig villige til at give afkald på en dyrtidsportion. Det betød, at man i princippet og i et vist omfang erklærede sig indforstået med, at forholdet mellem priser og lønninger ændrede sig, således at rentabiliteten i virksomhederne kunne blive forbedret samtidig med, at omkostningsstigningen blev bremset. Nu er det muligt, at det ville have været bedre at tilbyde afkald på 2 dyrtidsportioner end på 1 portion. I princippet var der dog peget på en formel, hvorefter der skulle være muligheder for på længere sigt at forbedre vilkårene for eksporten, uden at det skulle være nødvendigt at stramme den økonomiske politik så meget, at der ville komme en væsentlig stigning i ledigheden.

Den efterfølgende politiske udvikling ændrede imidlertid atter forholdene, idet man kan sige, at folketinget undlod at modtage det givne tilbud. Uden at dette bliver et politisk indlæg, kan man dog godt forfølge disse ting lidt længere. I dag er situationen den, at der er udløst 2 dyrtidsportioner af januarpristallet, og at disse efter reglerne skal komme til udbetaling til marts. Der er således intet til hinder for, at tanken om at destruere en dyrtidsportion stadig kan realiseres. Mig bekendt er der op til og efter valget ikke sagt noget, der med 100 pct.'s sikkerhed udelukker, at lønmodtagerne kan genfremsætte deres tilbud, og at det folketing, der er resulteret af valget den 23. januar, kan modtage dette tilbud. Man må således sige, at den aktuelle økonomiske situation i væsentlig grad er præget af et politisk spørgsmålstegn. At det vil være lettere at komme igennem med en fuld beskæftigelsespolitik, hvis der vises så megen tilbageholdenhed som overhovedet muligt med hensyn til pengelønstigninger, er givet.

DEN ØKONOMISKE SITUATION I ØVRIGT

I »økonomisk oversigt 1967«, et nummer af Statistiske Efterretninger, har Danmarks Statistik givet en oversigt over forholdene i 1967, der delvis er bygget på skønnede tal.

Det private forbrug skønnes i 1967 at være steget med ca. 10 pct. Da prisniveauet er steget med 7 pct., er den reale forbrugsstigning ca. 3 pct. Det offentlige forbrug er steget noget kraftigere.

De samlede investeringer er steget med ca. 11 pct. i løbende priser, hvilket er noget mere end stigningen fra 1965 til 1966. Stigningen er båret af et større boligbyggeri, og for de erhvervsmæssige investeringers vedkommende af et større byggeri af kontor- og butiksejendomme. Også for landbrugets avlsbygninger er der en stigning til trods for de dårlige rentabilitetsforhold i erhvervet. Derimod er investeringer i fabrikker og værksteder kun steget svagt, ligesom stigningen i maskininvesteringer har været svag og med en faldende tendens.

Eksporten er i de 3 første kvartaler af 1967 øget med 3 pct. i forhold til året før. Den lave procent skyldes især et fald i landbrugseksporten på 4 pct. Industrieksporten er steget med 10 pct. Denne procent bliver lidt lavere, når der ses bort fra salget af skibe.

Over for efterspørgslen står produktionen eller bruttonationalproduktet og importen. Produktionen er steget med godt 9 pct. i løbende priser og ca. 3 pct. i faste priser. Industriproduktionen i faste priser ligger i de første 3 kvartaler af 1967 4–5 pct. over niveauet året før. Produktionsfremgangen inden for bygge- og anlægsvirksomhed er noget større og inden for de øvrige erhverv noget mindre. I landbruget er produktionen i mængder faldet.

Importen steg i 1967 med ca. 7 pct. Ved betragtning af eksporttallene og importtallene er det iøjnefaldende, at de største stigninger falder inden for EFTA. Af en vareimportstigning på 985 mill. kr. i årets første 3 kvartaler faldt 669 mill. kr. på EFTA og vareeksporten til samme område steg med 551 mill. kr., medens hele vareeksporten kun steg med 358 mill. kr. Det kan endvidere bemærkes, at den udvidede handel inden for EFTA området i stor udstrækning er karakteriseret ved, at der sælges og købes flere færdigvarer. Dette tyder således på, at arbejdsdelingen inden for EFTA bliver udbygget. Derimod rummer denne udvikling ingen perspektiver i retning af en dansk betalingsbalanceforbedring.

I følgende tabel vises de summariske tal for rådighedsbeløb, produktion og vare- og tjenestebalanceunderskud i løbende priser.

Løbende priser	1965	1966	1967 (skøn)	Stigning 1966–1967
		mill. kr.		pct.
Forbruget	54,7	60,8	67,5	11
Investeringerne	22,1	23,6	25,6	9
Ialt	76,8	84,4	93,1	10
Nationalproduktet	75,8	83,4	91,8	9
Underskud over for udlandet	1,0	1,0	1,8	80

Gennem den store indenlandske efterspørgel er beskæftigelse i 1967 fortsat opretholdt på et højt niveau. I årets første måneder var beskæftigelsen væsentligt bedre end året før, men efter 1. kvartal er billedet vendt. Da den spekulationsprægede efterspørgsel i forbindelse med merværdiafgiftens indførelse var afsluttet, blev ledigheden betydeligt større end i 1966.

Den gennemsnitlige ledighed ifølge de ugentlige opgørelser

	Arbejdsmænd		Byggefag		Andre mænd		Kvinder		I alt	
	1000 ledige	Pct.	1000 ledige	Pct.	1000 ledige	Pct.	1000 ledige	Pct.	1000 ledige	Pct.
1966:										
Oktober	3	1,2	–	0,3	3	0,9	1	0,7	7	0,9
November ...	7	3,2	1	1,5	3	1,0	2	0,9	13	1,7
December ...	18	7,6	2	4,4	6	1,8	5	2,6	31	3,9
1967:										
Januar	22	9,3	2	5,0	6	1,9	3	1,4	33	4,2
Februar	21	9,0	2	4,4	6	1,8	3	1,3	32	4,0
Marts	15	6,4	1	2,3	5	1,6	3	1,5	24	3,1
April	11	4,5	1	1,4	4	1,4	2	1,0	18	2,2
Maj	5	2,2	–	0,5	3	1,1	2	0,9	10	1,3
Juni	4	1,6	–	0,5	3	0,8	1	0,6	8	1,0
Juli	5	2,1	–	0,2	3	0,9	1	0,6	9	1,1
August	6	2,3	–	0,3	3	1,1	1	0,7	10	1,3
September ...	8	3,4	1	1,3	5	1,6	2	0,9	16	1,9
Oktober	13	5,4	1	2,7	7	2,1	3	1,5	24	3,0
November ...	13	5,7	2	3,4	7	2,5	4	1,8	26	3,3
December ...	29	12,3	6	9,7	12	3,9	8	5,1	55	7,2

L. L.
28. 1. 1968